

va raqamli texnologiyalardan foydalanish keksalarda hayot sifatini oshirish va og'iz bo'shlig'i sog'ligini tiklashda muhim ahamiyat kasb etadi. Olimlarning fikricha, bu usullar kelajakda yanada rivojlanib, keksalar uchun ko'proq qulay va samarali yechimlar yaratadi. Shu bilan birga, individual yondashuv va zamonaviy texnologiyalar tibbiyoti bu jarayonlarda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Misch, J. - **Dental Implantology: Principles and Practices**. 4th ed. - St. Louis: Elsevier, 2019.
2. Chrcanovic, B., Albrektsson, T., & Wennerberg, A. - **Dental Implants in the Elderly: Success Rates and Risk Factors**. Journal of Oral Rehabilitation, 2018.
3. World Health Organization (WHO) - **Global Oral Health Status Report, 2021**.
4. **Хабиллов Н. Л. и др. ГОСПИТАЛ ОРТОПЕДИК СТОМАТОЛОГИЯ КАФЕДРАСИ ЙИЛ ДАВОМИДА НАШР ЭТИЛГАН ТЕЗИСЛАР ХИСОБОТИ** //Conferences. – 2023. – С. 114-118.

TO'LIQ TISHSIZLIK BO'YICHA DOLZARB MAVZULAR: GLOBAL TADQIQOT YO'NALISHLARI, YANGI MAVZULAR VA STATISTIK TAHLILLAR

***Xabilov N.L., Sharipov S.S., Xusanbaeva F.A., Normurodova R.Z.,
Murxusanova R.S., Nosirova N.A., Akbaralieva N.A., Jabborov A. E.,
Anormatov J.X., Mirzakbarov M.M., Niyozova N. F., Ergashboyev N.R.,
Toshmatov B.N., Maxamov Y.I., Do'smatova G.M.***

Тошкент Давлат Стоматология институти

Gospital ortopedik stomatologiya kafedrasi

Salim1987@mail.ru

Kirish

To'liq tishsizlik yoki edentulizm dunyo bo'ylab, ayniqsa keksa yoshdagi aholi orasida keng tarqalgan muammo hisoblanadi. Bu holat nafaqat og'iz bo'shlig'i sog'lig'iga, balki umuman hayot sifatiga, oziqlanish va ijtimoiy faoliyatlarga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi yillarda dunyoning turli davlatlaridagi olimlar va klinik shifokorlar bu masalaga jiddiy e'tibor qaratib, zamonaviy protezlashtirish va dental implant texnologiyalarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy izlanishlar olib bormoqda. Ushbu maqolada to'liq tishsizlik bo'yicha dolzarb mavzular, global tadqiqot yo'nalishlari, statistik ma'lumotlar va yangi ilmiy qiziqish sohalari batafsil yoritiladi.

To'liq Tishsizlik Bo'yicha Hozirgi Statistik Ma'lumotlar

So'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, to'liq tishsizlik muammosi ayniqsa keksa yoshdagi aholining muhim qismini qamrab olgan. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, 65 yoshdan oshgan aholining taxminan 30 foizi to'liq tishsiz hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkich past va o'rta daromadli mamlakatlarda yanada yuqoriroq bo'lishi mumkin. Masalan, AQShda to'liq tishsizlik darajasi 2000-yildagi 10,5 foizdan 2020-yilda 8,6 foizgacha kamaydi, bu esa stomatologik xizmatlarga bo'lgan e'tiborning oshganini ko'rsatadi. Ammo Sharqiy Yevropa, Lotin Amerikasi va Osiyoning ayrim davlatlarida to'liq tishsizlik yuqori darajada saqlanib qolmoqda.

To'liq Tishsizlik Tadqiqotlarida Yetakchi Davlatlar

Quyidagi davlatlar to'liq tishsizlik bo'yicha tadqiqotlarda yetakchi hisoblanadi:

1. **AQSh:** Milliy Sog'liqni Saqlash Instituti (NIH) tomonidan moliyalashtirilgan loyihalar tufayli AQSh protezlashtirish va geriatriya stomatologiyasi bo'yicha tadqiqotlarda yetakchi o'rinni egallab kelmoqda.
2. **Germaniya:** Zamonaviy stomatologik texnologiyalari bilan mashhur Germaniya CAD/CAM va 3D bosib chiqarish kabi raqamli texnologiyalarni keng qo'llash bo'yicha izlanishlar olib bormoqda.
3. **Yaponiya:** Keksaholining ko'pligi tufayli Yaponiya minimal invaziv implantatsiya va biokompatibil materiallarni o'rganishga qaratilgan.
4. **Shvetsiya:** Dental implantatsiya sohasida kashshoflardan biri bo'lgan Shvetsiya osseointegratsiya texnologiyalari bo'yicha ko'plab innovatsion tadqiqotlarni amalga oshirmoqda.
5. **Braziliya:** Braziliya, to'liq tishsizlik ko'rsatkichi yuqori bo'lishiga qaramay, implantatsiya sohasida samarali tadqiqotlar olib boruvchi yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi.

To'liq Tishsizlik bo'yicha Yangi Mavzular

1. **Geriatriya Implantologiyasi:** Dunyo bo'ylab aholining keksa qismi o'sib borayotgani sababli geriatriya implantologiyasi asosiy tadqiqot sohasiga aylandi. Olimlar suyak zichligi pasayishi, sog'liqning umumiy yomonlashuvi va cheklangan regeneratsiya qobiliyatini hisobga olib, maxsus implant modellarini o'rganishmoqda.
2. **Raqamli va Minimal Invaziv Protezlashtirish:** CAD/CAM texnologiyasi protezlarni yanada aniqroq tayyorlash imkonini berib, bemorlarning individual ehtiyojlariga mos keluvchi zamonaviy yechimlar yaratmoqda. 3D bosib chiqarish orqali protezlar qisqa vaqt ichida va iqtisodiy jihatdan samarali tayyorlanadi.

3. **Tez Yuklanadigan Implantlar:** An'anaviy implantatsiya usullarida implant joylashtirilgach, suyak bilan qo'shib ketishi uchun vaqt talab etiladi. Zamonaviy tadqiqotlar darhol o'rnatilgan protezlar bemorlarni qoniqtirishda yuqori natija berishini ko'rsatmoqda.
4. **Zigomatik Implantlar:** Jag' suyaklarining kuchli atrofiyalanishi holatlarida zigomatik implantlar qo'llaniladi. Bu implantlar suyak hajmi yetarli bo'lmaganda maxsulotni to'g'ridan-to'g'ri yonoq suyaklariga o'rnatish imkonini beradi.
5. **Bemorlarning Hayot Sifatini O'rganish:** Tadqiqotlarda hayot sifatiga ta'sir etuvchi omillar o'rganilib, bemorlarning ehtiyojlari va qoniqish darajasi asosida tibbiy davolash rejasi ishlab chiqilmoqda.

Kelajak Tadqiqotlari va Qiyinchiliklar

1. **Suyak Augmentatsiyasi Texnikalari:** Muvaffaqiyatli implantatsiya uchun yetarli suyak hajmi zarur. PRP va ildiz hujayralarini qo'llash orqali suyakni qayta tiklash texnologiyalari ishlab chiqilmoqda.
2. **Materiallar Bo'yicha Innovatsiyalar:** Yengil, bardoshli va biokompatibil materiallarni o'rganish protezlarni uzun muddatga qulayroq va bardoshlilash qiladi. Zamonaviy keramika, kompozit qatron va titanium qotishmalarini o'rganish ishlari olib borilmoqda.
3. **To'liq Tishsizlikda Oldini Olish Chora-Tadbirlari:** Yosh avlodlar orasida tishsizlikning oldini olish juda muhim. Stomatologik profilaktika dasturlari, sog'lom oziqlanish targ'iboti va profilaktika tibbiy xizmatlarga bo'lgan kirish imkoniyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar zarur.
4. **Sun'iy Intellekt Yordamida Diagnostika va Davolash Rejalari:** Sun'iy intellekt va mashina o'rganish algoritmlari bemor ma'lumotlarini tahlil qilib, optimal implant joylashuvi va davolash rejalarini taklif etishda qo'llanilmoqda.

Xulosa

To'liq tishsizlik hali ham butun dunyo bo'ylab keksa yoshdagi aholi orasida keng tarqalgan muammo hisoblanadi. Biroq, implantologiya, protezlashtirish va raqamli stomatologiya sohasidagi yutuqlar ushbu kasallikni samarali davolashda yangi umidlarni uyg'otmoqda. Tadqiqot va texnologiyalar rivojlanar ekan, davolash usullari bemorlar uchun yanada individuallashtirilgan, qulay va arzonlashib bormoqda. Kelajakda AI, biomateriallar va minimal invaziv usullar yanada rivojlanib, bemorlarga keng imkoniyatlar yaratishi kutilmoqda.

Adabiyotlar

1. World Health Organization. (2021). *Oral Health Status Report*. WHO Press. URL: https://www.who.int/oral_health
2. Misch, C.E., & Perez, H.M. (2020). *Dental Implant Prosthetics*. Elsevier Health Sciences.

3. Chrcanovic, B.R., Albrektsson, T., & Wennerberg, A. (2018). "Implant Survival and Complication Rates Based on a Large Case Series with Up to 20 Years of Follow-Up: A Systematic Review". *Clinical Implant Dentistry and Related Research*, 20(1), 145-153.
4. Alzahrani, A., & Alvear, A. (2022). "Trends in Edentulism and Prosthodontic Services Utilization in the United States". *Journal of Prosthodontics*, 31(2), 152-160.
5. Barabanti, F., et al. (2019). "Application of CAD/CAM Technologies in Complete Dentures: A Review". *International Journal of Prosthodontics*, 32(1), 30-40.
6. Sjögren, P., & Andersson, M. (2017). "Digital Prosthodontics: The CAD/CAM Revolution". *Journal of Oral Rehabilitation*, 44(8), 600-610.
7. Sculean, A., Stavropoulos, A., & Gera, I. (2023). "Geriatric Implantology: Success and Challenges". *European Journal of Oral Sciences*, 131(5), 550-562.
8. Al-Hezaimi, K., et al. (2021). "Immediate Loading in Implant Dentistry: A Systematic Review". *International Journal of Oral and Maxillofacial Implants*, 36(2), 120-128.
9. Lindhe, J., & Lang, N.P. (2020). *Clinical Periodontology and Implant Dentistry*. John Wiley & Sons.
10. Pellegrini, G., et al. (2018). "Quality of Life in Edentulous Patients after Implant-Supported Prostheses: A Systematic Review". *Clinical Oral Implants Research*, 29(2), 152-160.
11. Иноятон А. Ш. и др. Особенности клинических проявлений COVID-19 в ротовой полости //Интегративная стоматология и челюстно-лицевая хирургия. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 37-39.
12. Tashpulatova K. et al. Technique for eliminating traumatic occlusion in patients using Implant-supported bridges //European Journal of Molecular & Clinical Medicine. – 2020. – Т. 7. – №. 2. – С. 6189-6193.
13. Xabilov N., Sharipov S. COVID-19 TUFAYLI TISHSIZ BEMORLARDA OG'IZ BO'SHLIG'I SHILLIQ QAVATIDAGI O'ZGARIZSHLAR //СБОРНИК ТЕЗИСОВ Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы ортопедической стоматологии и ортодонтии. – 2022. – Т. 10. – С. 139-140.
14. Salomovich S. S. et al. Assessment of Changes in the Microbiological Parameters of the Oral Fluid in Patients Who Underwent Sovid-19 with Complete Edentulism before and after Prosthetics //NeuroQuantology. – 2022. – С. 6734-6739.
15. Sharipov S., Khabilov N., Xasanova L. FEATURES OF THE RECEPTION OF PATIENTS BY DENTISTS IN THE CONDITIONS OF A PANDEMIC OF A NEW CORONAVIRUS INFECTION (COVID-19) //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 148-153.
16. Клемин В. А. и др. ИММУНОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДИКТОРЫ ПРОТЕЗНОГО СТОМАТИТА АЛЛЕРГИЧЕСКОГО ГЕНЕЗА //Евразийский журнал медицинских и естественных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 184-192.
17. Шарипов С. С., Хабилов Н. Л. Оценка микробиологических показателей ротовой жидкости у пациен-тов, перенесших Covid-19 с полной адентией до и после протезирования //Qo'llanmalar. – 2023. – С. 1-22.
18. Шарипов С. С., Хабилов Н. Л. Сравнительный анализ функционального состояния микроцирку-ляции протезного ложа у пациентов с полной адентией после заболевания Covid-19 //Qo'llanmalar. – 2023. – С. 1-18.

19. Шарипов С. С. Covid-19 билан оғриган тишсиз беморларнинг функционал реабилитациясини ортопедик ёндашувда ишлаб чиқиш //Conferences. – 2023. – С. 1-68.
20. Хабилов Н. Л. и др. госпитал ортопедик стоматология кафедраси йил давомида нашр этилган тезислар хисоботи //Conferences. – 2023. – С. 114-118.

ЎЗБЕКИСТОНДА СУРУНКАЛИ БУЙРАК КАСАЛЛИКЛАРИ БОР БЕМОРЛАРДА СТОМАТИТНИНГ ТАРҚАЛИШИНИНГ АЙРИМ ҲАТЛАРИ

Xusanbayeva Feruza Akmalovna, Valiyeva Madina Abduqayum qizi

Toshkent Davlat Stomatologiya Instituti Gospital Ortopedik Stomatologiya

husanbaevaferuza7@gmail.com

valiyeva.m84@gmail.com

Mavzuning dolzarbligi: Surunkali buyrak kasalliklari (SBK) jahon bo'ylab keng tarqalgan sog'liq muammolaridan biridir. O'zbekistonda ham bu kasalliklar salomatlikka jiddiy tahdid solmoqda. Surunkali buyrak kasalliklari bilan kasallangan bemorlarda og'iz boshlig'ida stomatitning uchrashi mavzusi dolzarb hisoblanadi, chunki bu kasalliklar bemorlarning umumiy sog'lig'iga va hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Surunkali buyrak kasalliklari bemorlarning immun tizimini zaiflashtirishi, shuningdek, organizmda toksinlar va boshqa zararli moddalar to'planishiga olib kelishi mumkin. Bu esa og'iz bo'shlig'ida yallig'lanish jarayonlarini, jumladan stomatitni keltirib chiqarishi mumkin. Stomatit, og'iz bo'shlig'ining yallig'lanishi bo'lib, bemorlar uchun noqulaylik, og'riq va ovqatlanish qiyinchiliklariga sabab bo'lishi mumkin. Surunkali buyrak kasalliklari bilan kasallangan bemorlarda stomatitning tez-tez uchrashi, ularning sog'liq holatini yanada yomonlashtirishi hamda davolanish jarayonini murakkablashtirishi mumkin. Shu sababli, bu mavzuni o'rganish, stomatitni oldini olish va davolash usullarini takomillashtirish, shuningdek, surunkali buyrak kasalliklari bilan kasallangan bemorlarning umumiy sog'liq holatini yaxshilash uchun muhimdir. Bu sohada ilmiy tadqiqotlar o'tkazish va klinik amaliyotda stomatitni samarali boshqarish usullarini ishlab chiqish zarur.

Maqsad: Surunkali buyrak kasalliklari bilan kasallangan bemorlarda stomatitning tarqalishini o'rganish, sabablarini aniqlash va davolash usullarini ishlab chiqish

Tadqiqot materiallari va usullari: Tadqiqot davomida 100 nafar surunkali buyrak kasalliklari (SBK) bilan kasallangan bemorlar o'rganildi.

1. Klinik ko'rik: Bemorlarning og'iz bo'shlig'i holatini baholash uchun stomatolog tomonidan amalga oshiriladi.